

*et motionum creaturarum: sive cum D. Augustino: Ratio et voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans, habenda est tamquam prima ratio sufficiens, primaque origo, et mensura vis obligandi, quæ tum rationi, tum conscientiæ, tum legibus humanis inest in ordine morali.*

## ARTICULUS SECUNDUS.

*De lege naturali*

## § I

*De lege naturali in genere.*

In lege naturali universim accepta considerare et vestigare oportet naturam, existentiam, præcepta, et proprietates. Itaque

1.º *Natura.*

Ut cum D. Thoma exordiamur <sup>1</sup>, «lex naturalis nihil est aliud quam participatio legis æternæ in rationali creatura.» Nimirum: lex æterna, quæ, ut supra diximus, est directiva omnium actuum et motionum, ad omnes creaturas suum influxum porrigit, et ab omnibus proinde participatur, sed ab unaquaque secundum conditionem propriæ naturæ. Unde creaturæ inferiores, quæ intellectu et voluntate carent, legem æternam participant quasi *necessario*, et *passive* tantum, quatenus ab ipsa lege æterna præstituntur eis fines congrui propriæ naturæ, simulque actiones et motus, quibus ejusmodi fines assequuntur ex instinctu et necessitate, absque propria directione aut facultate ad oppositum. Sed vero homo, utpote ratione et voluntate præditus, legem æternam participat altiori modo, seu, ut scite habet D. Thomas, *intellectualiter et rationaliter*, cognoscendo finem et media, quæ

<sup>1</sup> *Loc. cit.*, q. 91, art. 2º

ipsi per legem æternam præscribuntur, cum facultate et vi seipsum libere determinandi et movendi ad ejusmodi fines et media.

Ex quo plane consequitur: 1.º legem naturalem esse ipsam legem æternam, prout respicit hominem, cui communicatur et imprimitur per lumen et in lumine rationis, quæ est *impressio divini luminis in nobis*, apud D. Thomam, et *refulgentia divini claritatis in anima*; 2.º legem naturalem non distingui reali distinctione a lumine rationis, sed esse ipsam rationem, prout connotat legem æternam, a qua derivatur vis obligandi, quæ inest ipsi rationi, quatenus continet et possidet præcepta legis naturalis, quibus hominis ratio perficitur et fecundatur in ordine morali.

2.º *Existentia.*

Ex notione exposita legis naturalis sponte profluit ac necessario infertur ejusdem existentia. Etenim, si lex naturalis nihil est aliud quam participatio legis æternæ in rationali creatura, cum indubium sit, existere legem æternam seu rationem divinam dirigentem et gubernantem omnia creata, indubium similiter erit, existere legem naturalem, qua continetur et exprimitur ratio seu ordo directionis et gubernationis Dei quoad hominem. Deinde, lex naturalis, ex dictis, identificatur quoad rem cum ipsa ratione hominis: ergo nemo ejus existentiam inficiari potest, nisi rationis existentiam simul inficietur.

Demum, conscientia seu sensus intimus legis naturalis existentiam aperte testatur, dum testimonium cuique perhibet, se et cognoscere ordinem moralem, et discernere inter bonum et malum ope quarumdam veritatum moralium, quæ ex terminis innotescunt, ac immediata et ineluctabili evidentiâ refulgent. Quivis enim homo sui compos evidenter agnoscit, bonum esse faciendum et malum vitandum, malum esse injuriam pro beneficio rependere, cætera hujusmodi.

3.º *Præcepta.*

Divisio præceptorum legis naturalis ex duplici capite po-

test desumi: 1.<sup>o</sup> *ex parte cognitionis* vel cognoscibilitatis; 2.<sup>o</sup> *ex parte materiæ* vel objecti. Ex parte cognitionis, legis naturalis præcepta quædam sunt *primaria*, ea, scilicet, principia moralia, quæ ex perceptione terminorum ac ex immediata evidentiâ innotescunt: quædam dicuntur *secundaria*, et sunt illa, quæ ex præfatis primis principiis moralibus facili ac brevi ratiocinio derivantur aut deducuntur tamquam conclusiones eisdem proximæ: alia demum denominari possunt *tertiaria*, quatenus nexum legitimum et necessarium habent cum primis præceptis seu principiis moralibus, ita tamen ut hic nexus non nisi longiori ac difficiliori ratiocinio detegi possit.

Ex parte materiæ tria quoque præceptorum genera complectitur lex naturalis, juxta triplicem inclinationem naturalem, quæ homini inest. Quam divisionem ejusque fundamentum sic exponit D. Thomas <sup>1</sup>: «Secundum ordinem inclinationum naturalium est ordo præceptorum legis naturæ. Inest enim *primo* inclinatio homini ad bonum secundum naturam, in qua communicat cum omnibus substantiis, prout, scilicet, quælibet substantia appetit conservationem sui esse secundum suam naturam (naturali et necessario appetitu); et secundum hanc inclinationem pertinent ad legem naturalem ea, per quæ vita hominis conservatur et contrarium impeditur. *Secundo* inest homini inclinatio ad aliqua magis specialia secundum naturam, in qua communicat cum cæteris animalibus; et secundum hoc dicuntur ea esse de lege naturali, quæ natura omnia animalia docuit, ut est commixtio maris et fœminæ, et educatio liberorum, et similia. *Tertio modo* inest homini inclinatio ad bonum secundum naturam rationis, quæ est sibi propria, sicut homo habet naturalem inclinationem ad hoc, quod veritatem cognoscat de Deo, et ad hoc, quod in societate vivat; et secundum hoc ad legem naturalem pertinent ea, quæ ad hujusmodi inclinationem spectant; utpote quod homo ignorantiam vitet, quod

<sup>1</sup> *Loc. cit.*, q. 94, art. 2.<sup>o</sup>

alios non offendat, cum quibus debet conversari, et cætera hujusmodi, quæ ad hoc spectant. Itaque *ex parte materiæ*, lex naturalis continet: 1.<sup>o</sup> præcepta, quæ respiciunt hominem, quatenus est *substantia*; 2.<sup>o</sup> præcepta, quæ respiciunt hominem, quatenus est *animal*; 3.<sup>o</sup> præcepta quæ respiciunt hominem, quatenus est *homo*, sive ratione speciei.

Ex hac porro legis naturalis divisione colligitur, eam aliqua ex parte discriminari tum a conscientia, tum a synderesi. A *conscientia* differt tamquam regula et mensura a re mensurata et regulata. A *synderesi*, quia hæc, utpote habitus primorum principiorum moralium, solum continet *primaria* præcepta legis naturalis, quæ sunt ipsamet prima principia moralia; ast lex naturalis continet præterea præcepta *secundaria* et *tertiaria*.

#### 4.<sup>o</sup> *Proprietates.*

Legis naturalis proprietates seu attributa ex tradita notione ejusdem facile dignoscuntur. Nam, si lex naturalis identificatur cum lumine rationis, quatenus est participatio legis æternæ, consequitur plane, eam: 1.<sup>o</sup> *esse universalem*, quatenus cunctis hominibus per ipsam rationem interius promulgatur, cunctosque adstringit ad servanda ipsius præcepta; 2.<sup>o</sup> *esse per se notam* ratione evidentiæ immediatæ, qua refulget; 3.<sup>o</sup> *esse necessariam et immutabilem objective*, quatenus ejus materia et objectum sunt bonitas et malitia intrinsecæ rerum, nec proinde mutationi subsunt.

Quoniam vero unitas, evidentiâ et immutabilitas legis naturalis non uno sensu possunt accipi, ac variis opinionibus occasionem præbuere, sit

## § II

### *De unitate, evidentiâ et immutabilitate legis naturalis.*

Quamvis indubium sit, legem naturalem, universim acceptam prout cum ratione identificatur, esse unam apud omnes, disputatur tamen, utrum una quoque dici possit ra-

tione alicujus præcepti primarii respectu aliorum, quodnamque illud sit. Similiter dubitari etiam potest, utrum evidentia vel notitia legis naturalis, ejusdemque immutabilitas, ad omnia ipsius præcepta porrigatur. Quo circa sit

THESIS I.<sup>a</sup>

*Lex naturalis continet præceptum aliquod primarium respectu aliorum, illudque merito assignatur: Bonum est faciendum, et malum vitandum vel fugiendum.*

Prob. 1.<sup>a</sup> pars. Sic se habent præcepta legis naturalis respectu ordinis moralis, sicut prima principia speculativa respectu ordinis speculativi, seu pure intellectualis; lex enim naturalis continet synderesim, ut supra diximus, quæ est habitus primorum principiorum moralium, sicut *intelligentia* est habitus primorum principiorum speculativi ordinis: atqui in isto ordine existit aliquod principium, nempe, principium contradictionis, quod cæteris naturæ et cognitionis ordine antecellit, et ad quod reliqua principia directe vel indirecte reducuntur, ut in Ontologia manet demonstratum: ergo etiam in ordine morali oportet esse aliquod principium, quod sit primarium et fundamentale respectu aliorum ejusdem ordinis.

Prob. altera pars. Ideo principium contradictionis est primum et fundamentale respectu aliorum in ordine speculativo, quia continet et exprimit relationem inter ens et non ens, vel aliis verbis, quia ejus proprium elementum est notio vel conceptio entis, quæ est absolute prima ordine naturæ et cognitionis in nostro intellectu, quippe omnes aliæ ideæ præsupponunt ideam entis, cujus sunt quasi determinationes: ergo eadem ratione illud principium erit primum et fundamentale respectu aliorum in ordine morali, quod continet tamquam elementa notiones primas et universalissimas quoad ordinem moralem. Subsumo: atqui notiones boni et mali sunt primæ, universalissimæ et fundamentales respectu ordinis moralis; siquidem totus moralis ordo innititur

notioni et distinctioni essentiali et primitivæ inter bonum et malum, et veritates etiam, actiones, leges, institutiones, etc., eatenus denominantur *morales*, quatenus dicunt ordinem vel relationem ad bonum et malum morale: ergo primum principium ordinis moralis, ac proinde primum præceptum legis naturalis, est illud: *bonum est faciendum, et malum fugiendum*, utpote innixum notionibus fundamentalibus, seu prima conceptione intellectus spectante ad ordinem moralem.

Hæc porro demonstratio haberi potest veluti commentarium, sive evolutio horum verborum D. Thomæ: «Sicut ens est primum, quod cadit in apprehensione simpliciter, ita bonum est primum, quod cadit in apprehensione practica rationis, quæ ordinatur ad opus. Omne enim agens agit propter finem, qui habet rationem boni. Et ideo, primum principium in ratione practica est, quod fundatur supra rationem boni. Hoc est enim primum præceptum legis, quod bonum est faciendum et prosequendum, et malum vitandum; et super hoc fundantur omnia alia præcepta legis naturæ»<sup>1</sup>.

Prob. 2.<sup>o</sup> ex eo quod præfatum præceptum continet quodammodo rationem sufficientem quoad nos aliorum, ipsum vero nullum aliud superius, aut prius respicit, sed immediate exurgit ex notione boni et mali. Hinc, si quærat, ex. c., cur parentes sint honorandi, non inepte respondebimus: quia bonum est *faciendum*, sed, si ulterius quærat, quare bonum sit faciendum, ultro progredi non possumus, nec aliam rationem possumus assignare, nisi ipsam rationem boni moralis evidentia immediata apud rationem refulgentem.

Habetur ergo hic criterium tutum ad dijudicandas et explodendas sententias, in quas philosophi, præsertim heterodoxi et rationalistæ, abierunt. Sive enim quis dicat cum Hobbes, primum legis naturalis præceptum esse quærere pacem et belli auxilia, dum non habentur; sive cum Thomasio constituatur in quærendis rebus, «quæ vitam huma-

<sup>1</sup> *Loc. cit.*

nam reddunt maxime diuturnam et felicissimam, quæ quidem sententia epicureo potius quam christiano philosopho digna videtur; sive quis adhæreat Kant, qui ipsum reponit in actione subjectiva voluntatis talis conditionis, ut pro generali norma agendi deservire possit; sive cum Damiron constituatur in evolutione completa omnium facultatum animæ; sive cum Petro Leroux reponatur in procurando et fovendo progressu continuo humani generis, cum quo consentiunt quoad rem pantheistæ omnes, sive eclecticici, sive transcendentales; sive demum in quavis alia re constituatur, falsitatis convincuntur ejusmodi sententiæ, omissis etiam aliis ipsarum incommodis: 1.º quia ut primarium statuunt præceptum non innixum notionibus primariis et fundamentalibus ordinis moralis, sed notionibus, quæ supponunt notionem boni et mali; 2.º quia assignant tamquam primarium præceptum rem aliquam, de qua ratio reddi potest per illud a nobis constitutum, ut intuiti facile patebit 1.

THESIS 2.ª

*Nequit dari ignorantia invincibilis legis naturalis quoad primaria præcepta in homine rationis compote; dari tamen potest quoad secundaria in circumstantiis extraordinariis; ast quoad præcepta, quæ tertiaria appellavi, potest utique dari etiam in circumstantiis ordinariis.*

Prima pars fere per se nota est. Nam, si lex naturalis, ut supra ostendimus, identificatur cum ratione, impossibile profecto erit, hominem sui compotem, sive qui ratione utatur, legem naturalem non agnoscere, saltem quoad primaria præcepta, quæ nihil aliud sunt quam ipsa prima principia moralia. Unde, sicut nemo ratione utens potest ignorare pri-

1 Recentiores quidam insistentes vestigiis Kant, cui cordi fuisse videtur novas et peregrinas loquendi formulas in philosophiam invehere, id, quod veteres Scholastici appellabant *primum præceptum legis naturæ*, nuncupare solent *imperativum catholicum*.

ma principia speculativa, ita nec primaria præcepta legis naturalis.

Prob. 2.ª pars. 1.º Secundaria præcepta legis naturalis sunt conclusiones, quæ ex primariis facili ratiocinio deduci queunt; atqui fieri potest, ut ejusmodi præcepta invincibiliter ignorentur in certis rerum adjunctis. Et re quidem vera, supponamus hominem in tribu incivili et penitus barbara vitam agentem; supponamus præterea, in ea tribu furtum vel simplicem fornicationem communiter haberi ut licitam, quantumvis id oriatur ex ignorantia vincibili quoad majorem partem illorum hominum; quæ sane hypothesis nihil absurdi continet; cum ex historicis documentis constet, ejusmodi actiones aliasque peiores ut licitas habitas fuisse apud populos minime incultos 1. Adjiciamus simul, hunc hominem hebetioris esse ingenii, et constanter ab infantia vidisse, omnes secum degentes prædictas actiones perficere absque ullo remorsus, nec improbationis signo. Quod ad me attinet, existimo, possibile immo et valde probabile esse, hominem in hisce circumstantiis constitutum, non ad breve modo, sed ad longum tempus versari posse in ignorantia invincibili circa malitiam harum actionum, quamvis fortasse non ad integram vitam, si hæc ad plures annos protrahatur.

2.º In ipsis populis cultioribus non raro observantur homines rudioris adeo ingenii, ut neque facillima ratiocinia perficere queant, veritatem ex veritate deducendo, fereque nihil mente habeant aut retineant, nisi prima principia et quædam facta singularia. Ergo a fortiori simile quid contingere potest quoad veritates morales, quarum cognitio, non modo ex hebetudine ingenii, sed ex passionum influxu præ-

1 Si fides Sexto Empirico, sodomia ut licita habebatur apud Germanos et Thebanos. Testantur historici, apud Persas licita habita fuisse matrimonia inter matrem et filium. Ciliciæ et Spartæ incolæ furtum ut licitum, immo ut bonum habebant. Quod quod non pauci philosophi has et similes actiones licitas prædicabant? Quod quod ipsemet Plato communitatem uxorum approbavit, et licitam habuit?

peditur. Queis adde, quod passionum malitiam, præsertim dum vehementiores non sunt, earumque influxum quoad intellectum et voluntatem agnoscere, non est hominis hebetioris ingenii.

Quoad tertiam partem, thesis probatione non indiget. Nemo enim dixerit, homines rudiores et imperitos invincibiliter ignorare non posse conclusiones et veritates morales, quæ ex primis principiis non nisi longiori et difficiliori ratiocinio deducuntur. Præterea: inter ipsos sapientes et peritos homines videre licet dissidia de re hac, quibusdam agentibus, aliis denegantibus, hanc, vel illam rem ad jus naturæ spectare. Quod si apud sapientes invincibiliter ignorari hæc possunt, potiori jure continget in insipientibus.

THESIS 3.<sup>a</sup>

*Lex naturalis gaudet immutabilitate, non solum absoluta, sed etiam omnimoda, seu quoad omnia præcepta.*

Prænotanda:

1.<sup>o</sup> Ut certum supponimus, legem naturalem mutari aut deficere non posse per cessationem finis, ad eum modum, quo lex vetus defecit; cum enim ejus finis sit ipse homo, non nisi cum eo deficere potest, idque quoad *actualement existentiam*; nam quoad possibilem, et fundamentum, non nisi cum Deo deficere posset.

2.<sup>o</sup> Indubium similiter est, legem naturalem mutari posse mutatione ea valde impropria, quæ dicitur per *additionem*, quatenus eidem, scilicet, leges aliæ positivæ a Deo, vel homine superaddi possunt.

3.<sup>o</sup> Mutatio *formalis* legis tunc locum habet, quando, manente objecto legis, hæc desinit seu deficit obligare, sive id fiat: 1.<sup>o</sup> per *abrogationem*, dum legislator legem a se latam rescindit; 2.<sup>o</sup> per *derogationem*, dum legislator aliquam ejus partem tollit; 3.<sup>o</sup> per *dispensationem*, dum, manente lege, datur facultas alicui eam non observandi. Mutatio *materialis* tunc habet locum, quando materia, quæ sub circumstan-

tia A erat objectum legis, desinit esse hujus objectum, quatenus transfertur ad circumstantiam B. Sic pecunia furto ablata et retenta contra voluntatem rationabilem domini cadit sub præcepto naturali restitutionis; sed, si eadem a domino legitimo mihi donetur, jam non est objectum præfati præcepti.

Quæstio procedit de mutabilitate formali, non materiali, quæ revera, si quid sapio, nihil commune habet cum mutabilitate legis, a qua vel longissime distat et discriminatur.

Prob. Lex naturalis continet et exprimit relationes essentielles rerum; ordo enim moralis constituitur et exurgit in homine, quatenus ex propria essentia Deum tamquam finem et ultimam perfectionem respicit, et quatenus rationis lumen est participatio legis æternæ, cum qua proinde necessario connectitur: sed relationes essentielles rerum mutari nequeunt nec ab ipso Deo, cum essentiæ rerum sint absolute immutabiles; ergo lex naturalis absoluta gaudet immutabilitate. Maj. constat, tum *a priori*, ex notione legis naturalis superius tradita, ex qua consequitur, immutabilitatem legis naturalis non modo esse absolutam, sed rationem sufficientem habere in immutabilitate legis æternæ, cujus est participatio, et cum qua identificatur in homine; tum *a posteriori*, ex hominum communi sensu et interna experientia, quibus edocemur, ea, quæ lege naturali præcipiuntur, a nobis concipi ut bona antecedenter ad ipsam legem, hoc est, ut radicaliter ac ex propria natura, rectæ rationi, constitutioni naturæ humanæ, et ipsis perfectionibus seu attributis divinis necessario consentanea; quæ vero ab eadem prohibentur, ut blasphemia, perjurium, sodomia, etc., ut radicaliter, ex essentia, ac proinde antecedenter ad legem, formaliter qua prohibentem, mala, turpia, rectæ rationi, constitutioni naturæ humanæ, ac ipsis Dei attributis contraria, ita ut, si per impossibile bona redderentur, Deus seipsum negaret, et constitutio naturæ humanæ simul cum primis notionibus rationis penitus subverterentur.

## SOLVUNTUR OBJECTIONES

Obj. 1.<sup>o</sup> adversus hanc thesim. Juxta legem naturalem bona erant communia; sed nunc eadem bona subjiciuntur proprietati, quæ habetur ut legitima et justa; ergo...

Resp. dist. maj. Juxta legem naturalem *positive præcipientem*, neg; *negative se habentem*, conc. Bonorum communitas negative tantummodo ad legem naturalem spectat, quatenus ejusmodi lex nihil statuit aut præcipit circa divisionem et proprietatem eorum, sicut nec etiam prohibet.

Inst. Ergo dominium proprietatis non pertinet ad legem naturæ, ac proinde, qui eum furto vel violentia perturbat, non peccat contra legem naturalem.

Resp. dist. cons. Non pertinet ad legem naturæ *directe et immediate*, trans.; *indirecte et mediate*, neg. Quamvis lex naturalis nec præcipiat, nec prohibeat, bona hæc possideri ab homine isto, vel illo, atque sub hoc respectu dominium proprietatis non pertineat ad legem naturæ; ast eadem lex præcipit, ut jus alterius non lædatur, nec injuria proximo fiat; ac proinde ex hypothesi, quod alter bona legitimo titulo possideat, perturbare ejus possessionem vel violenter auferre adversatur legi naturali.

Obj. 2.<sup>o</sup> Nobilior est Dei potentia et auctoritas legislativa quam hominis; sed hic potest leges a se latas mutare per abrogationem et dispensationem; ergo etiam Deus.

Resp. dist. cons. *Quoad leges positivas*, quæ ex libera ejus voluntate vim obligandi obtinent, conc.; *quoad legem naturalem*, neg. Sicut enim legem æternam nequit abrogare, quia alias seipsum destrueret et negaret, ita nec legem naturalem, quæ est communicatio legis æternæ rationali creaturæ.

Obj. 3.<sup>o</sup> et simul inst. Potestas humana derogare potest legem naturalem; ergo potiori jure Deus. Prob. ant. Lex naturalis prohibet retinere rem, invito domino; sed ex jure præscriptionis potest quis licite retinere rem alienam, invito domino; ergo...

Resp. neg. ant. Ad prob. dist. Invito domino *rationabiliter*, conc.; *si dominus sit invitus irrationalibiter*, neg. Falsum est, legem naturalem prohibere absolute retinere rem alienam vel potius, quæ fuit aliena, sed solum prohibet in hypothesi, quod ex causa rationabili et justa dominus sit invitus. Porro, qui fuit dominus rei ab alio nunc jure præscriptionis possessæ, absque rationali causa est invitus, sed potius tenetur cedere juri suo ob bonum commune, quod bono particulari debet præferri, et cui ipse tenetur impendere hocce officium, sicut et alia. Atque ex hoc fonte originem ducit, meo judicio, potestas reipublicæ ad ferendas leges circa præscriptionem rerum.

Obj. 4.<sup>o</sup> Saltem immutabilitas legis naturalis non est dicenda omnimoda, seu quoad omnia præcepta; ergo... Ant. prob. ratione et verbis D. Thomæ: «Quantum ad prima principia legis naturæ, lex naturæ est omnino immutabilis; quantum autem ad secunda præcepta, quæ diximus esse quasi quasdam proprias conclusiones propinquas primis principiis, sic lex naturalis potest mutari et in aliquo particulari, et in paucioribus, propter aliquas speciales causas impediendes observantiam talium præceptorum»<sup>1</sup>.

Resp. neg. ant. Ad prob. dist. Potest mutari *mutatione formali*, seu ex parte ipsius legis naturalis, neg.; *mutatione materiali*, sive ex parte circumstantiarum, conc. Sunt quædam præcepta legis naturæ, quorum significatio vel expressio vulgaris est incompleta et inadæquata, quia solum expriment casus, qui frequentiores existunt, et non expriment casus vel circumstantias minus frequentes. Sic, ex. c., præceptum hoc: *Depositum est reddendum domino suo*, est incompletum et inadæquatum quoad expressionem et significationem; lex enim naturæ non præcipit, quod depositum reddatur *semper* domino, sed cum *jure* seu legitime deposcit. Unde præceptum complete et adæquate sumptum sic exprimentum esset: *Depositum est reddendum domino, nisi hic*

<sup>1</sup> *Loc. cit.*, art. 5.<sup>o</sup>